

Nr 114.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa byggnadsarbeten för försvaret m. m.; given Stockholms slott den 28 februari 1947.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

G U S T A F.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari 1947.

N ä r v a r a n d e:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars- och finansdepartementen anmäler statsrådet Sköld, i egenskap av särskilt förordnad föredragande, frågor angående vissa byggnadsarbeten för försvaret m. m. samt anför därvid följande.

1:o.

Ytterligare medel till om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset i Boden.

Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1943: 64 anmälde riksdagen (skrivelse nr 337), att riksdagen *dels* beslutat, att garnisonssjukhuset i Boden
Bihang till riksdagens protokoll 1947. 1 saml. Nr 114.

skulle utbyggas i enlighet med de av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 februari 1943 angivna riktlinjer inom ramen för en kostnad, såvitt anginge statsverket, av 1 585 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1942 — motsvarande 1 465 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941 — *dels* bemyndigat Kungl. Maj:t att med Norrbottens läns landsting träffa erforderligt avtal rörande de ekonomiska och rättsliga frågorna mellan landstinget och staten i samband med om- och tillbyggnaden av ifrågavarande garnisonssjukhus, *dels ock* medgivit, att nämnda kostnad finge besiridas från det under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, för budgetåret 1943/44 anvisade investeringsanslaget å 24 000 000 kronor till Vissa byggnadsarbeten m. m.

Av nämnda statsrådsprotokoll framgår, bland annat, att de totala kostnaderna för om- och tillbyggnaden av ifrågavarande garnisonssjukhus beräknats till 4 000 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1942, av vilket belopp 1 585 000 kronor skulle gäldas av statsverket och 2 415 000 kronor av Norrbottens läns landsting. Härav har för omändring av sjukhusets köksbyggnad beräknats ett belopp av 340 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1942, motsvarande 317 700 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941, varav 40 % eller 127 100 kronor skulle gäldas av statsverket, medan återstoden skulle gäldas av landstinget.

Genom särskilda beslut den 6 oktober 1944 och den 23 november 1945 har Kungl. Maj:t sedermera anvisat medel, tillhopa ($102\,100 + 1\,001\,000 =$) 1 103 100 kronor, för om- och tillbyggnad av sjukhusbyggnaden m. m. vid garnisonssjukhuset i Boden. Av det av riksdagen för om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset anvisade beloppet återstår sålunda odisponerat ett belopp av ($1\,465\,000 - 1\,103\,100 =$) 361 900 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

Av en vid propositionen 1946: 121 (s. 88) fogad sammanställning av byggnadsprogrammet för armén för femårsperioden 1942/47 framgår, att en reserv av 358 300 kronor kvarstår under de för armén anvisade investeringsanslagen (kvotanslagen) för byggnadsprogrammets genomförande, benämnda Vissa byggnadsarbeten m. m.

I skrivelse den 23 december 1946 ha *försvarets sjukvårdsförvaltning* och *arméns fortifikationsförvaltning* efter samråd med Norrbottens läns landsting framlagt förslag till ombyggnad av köksbyggnaden vid garnisonssjukhuset i Boden samt i anslutning härtill anfört i huvudsak följande.

I skrivelse till sjukvårdsförvaltningen hade Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott framhållit, att vissa framlagda förslag rörande utbyggnad av landets centralasarett måste beaktas vid de fortsatta arbetena med garnisonssjukhusets om- och tillbyggnad. Ett förverkligande av dessa förslag — vilka även av statsmakterna i vissa delar numera godkänts — komme nämligen, enligt förvaltningsutskottets mening, att medföra oavvisliga krav på en ytterligare utökning av antalet vårdplatser vid garnisonssjukhuset i Boden. Det vore därför nödvändigt att i samband med den redan beslutade

utbyggnaden av sjukhuset vidlaga vissa åtgärder till tryggande av den fortsatta expansionen.

Då det ansetts angeläget att få dessa av förvaltningsutskottet framförda frågors inverkan på de nu pågående ombyggnadsarbetena ingående behandlade, hade åt en särskild samsarbetskommitté, bestående av representanter för vederbörliga statliga myndigheter och landstinget, uppdragits att närmare utreda desamma.

I vad anginge sjukhusets köks- och matsalsbyggnad hade kommittén undersökt möjligheterna av en nybyggnad i stället för den föreslagna ombyggnaden. Då enighet icke kunnat uppnås i fråga om fördelningen av merkostnaderna för nybyggnaden, vilken kostnad beräknats uppgå till närmare en halv miljon kronor, hade kommittén emellertid beslutat att ej framlägga förslag rörande ny köksbyggnad. Sedermera hade vid sammanträde med representanter för av frågan berörda myndigheter, landstingets representanter förklarats sig icke vidbliva kravet på nybyggnad.

Fortifikationsförvaltningen hade verkställt fortsatt utredning rörande om- och tillbyggnad av ifrågavarande köksbyggnad. Denna utredning hade givit vid handen, att den befintliga matinrättningen genom ombyggnad kunde erhålla en kapacitet motsvarande intill 1 300 personer, vilken kapacitet beräknades bli tillräcklig även om sjukhuset skulle utbyggas på sätt av landstingsrepresentanterna ifrågasatts. Utredningen hade emellertid tillika givit vid handen, att även ett genomförande av ombyggnad av köksbyggnaden enligt det av militära byggnadsutredningen förordade förslaget komme att draga högre kostnader än de tidigare förutsatta. Sålunda hade, bland annat, befintlig köksutrustning, kylanläggning, elektriska installationer samt värme- och ventilationstekniska anläggningar befunnits vara i sämre skick än som förutsatts. Vidare hade en omarbetning av planlösningen av byggnadens övre våning medfört vissa ökade kostnader, varjämte under utredningens fortskridande från olika håll framförts önskemål angående utökning av vissa lokaler, bland annat matsalsutrymmena för personalen. Slutligen tillkomme tvänne utgiftsposter, vilka icke vid tidigare utredning beaktats, nämligen ombyggnad av gångkulvert samt provisoriska åtgärder för mathållningen under ombyggnadstiden. Det nu föreliggande ombyggnadsförslaget beräknades draga en kostnad av 619 200 kronor, motsvarande 561 400 kronor enligt prisläget den 1 juli 1942 och 525 400 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

Uppkomsten av denna merkostnad gäve anledning till prövning även för kronans del av alternativen ombyggnad eller nybyggnad. Den mindre goda planlösningen av den nuvarande byggnadens olika våningar nödvändiggjorde vid ombyggnadsalternativet omfattande lokalförändringar inom byggnaden. En avvägning mellan de båda alternativen bleve därför beroende av huruvida byggnadsstommen kunde anses befinna sig i sådant skick, att dess kvarstående livslängd icke understeg den som rimligen kunde beräknas för den nya lokalindredningen, samt dessutom lämnade möjlighet till en lokaldisposition, som ur driftsteknisk synpunkt kunde godtagas. Vad då först angår byggnadens allmänna beskaffenhet, finge denna betecknas såsom god. Byggnadsstommen vore uppförd av tegel. Källare av betong funnes anordnad under hela huset. Byggnaden, som uppförts år 1925 och således vore cirka 20 år gammal, kunde beräknas ha en kvarstående livslängd av lågt räknat 40 år. Livslängden hos den inredning, som nu avsåges skola anordnas inom byggnaden, vore visserligen vansklig att beräkna men med ledning av den nuvarande inredningens ålder och beskaffenhet syntes den med stor grad av san-

nolikhet icke komma att överstiga den för byggnadsstommen angivna. För belysande av frågan, huruvida en nybyggnad skulle medgiva sådana fördelar ur driftssynpunkt, att därför nybyggnad skulle vara motiverad, hade genom förvaltningens försorg utarbetats förslagsritningar till en ny köksbyggnad av samma kapacitet som den ombyggda. Av en jämförelse mellan de båda alternativen framginge, att en nybyggnad icke skulle erbjuda möjlighet till en avsevärt fördelaktigare planlösning än den som innefattades i ombyggnadsförslaget. Även andra skäl talade mot en nybyggnad. Sålunda kunde endast två platser lämpligen komma i fråga härför, nämligen dels den som upptogs av den nuvarande köksbyggnaden, dels en plats som delvis upptogs av en befintlig byggnad för personalbostäder. Därest den förstnämnda platsen skulle tagas i anspråk, måste den nuvarande köksbyggnaden först rivas, vilket skulle medföra såväl viss merkostnad för rivningen som även svårigheter och kostnader beträffande ordnande av mathållningen under byggnadstiden av betydligt större omfattning än vad som skulle bli erforderligt vid ombyggnad. Ett utnyttjande av den sistnämnda platsen åter komme säkerligen att nödvändiggöra uppförandet av en ny personalbostadsbyggnad som ersättning för den nu å platsen befintliga. Kostnaderna härför hade överslagsvis beräknats till 110 000 kronor.

Kostnaderna för en nybyggnad hade av fortifikationsförvaltningen beräknats till 903 000 kronor, motsvarande 836 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1942, vilket sålunda skulle innebära en kostnadsökning av (836 000 — 561 400 =) 274 600 kronor i förhållande till ombyggnadsförslaget. Härtill komme antingen ovanberörda rivningskostnader och kostnader för provisoriska åtgärder under byggnadstiden eller ock ovan angivna kostnad för ny personalbostadsbyggnad.

Sammanställdes de synpunkter, som ovan anförts beträffande de båda alternativen, syntes avgörande skäl tala för ombyggnadsalternativet. På grund härav funne sig ämbetsverken böra föreslå, att sjukhusets matinrättningsfråga löstes genom ombyggnad av den nuvarande köksbyggnaden.

Genom fortifikationsförvaltningens försorg hade i samråd med sjukvårdsförvaltningen utarbetats förslagsritningar till en ombyggnad av köksbyggnaden. Utökningen av matsalutrymmena hade nödvändiggjort en mindre utbyggnad å byggnadens ena långsida, inrymmande i övre våningen ett — även i det ursprungliga förslaget ingående — samlingsrum för personalen. Utbyggnadens nedre våning hade avsetts för utökning av kökslokalerna, vilket möjliggjort anordnande av särskild matsal för kökspersonalen och i övrigt en något rymligare planlösning. Landstingets förvaltningsutskott hade för sin del godkänt det sålunda utarbetade förslaget.

Under ärendets fortsatta utredning hade vidare uppkommit förslag om anordnande av en sopförbränningsanläggning för sjukhuset i anslutning till panncentralen. Härigenom skulle vinnas avsevärda fördelar ur hygienisk synpunkt ävensom viss besparing beträffande bränslekostnaderna och kostnaderna för sopornas bortskaffande från sjukhusområdet. Med hänsyn till nu angivna fördelar borde byggnadsprogrammet för garnisonssjukhuset utökas med anordnande av sopförbränningsanläggning i anslutning till panncentralen, vilken anläggning kostnadsberäknats till 42 600 kronor enligt nuvarande prisläge, motsvarande 35 900 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Landstingets förvaltningsutskott hade för sin del godkänt nämnda utökning samt åtagit sig att deltaga i kostnaderna härför i enlighet med bestämmelserna i gällande avtal.

De nu föreslagna byggnadsarbetena beräknades sålunda draga en kostnad enligt nuprisläge av (619 200 + 42 600 =) 661 800 kronor, motsvarande (525 400 + 35 900 =) 561 300 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. För ombyggnad av köksbyggnaden hade tidigare beräknats ett belopp av 340 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1942, motsvarande 317 700 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Enligt nu föreliggande förslag erfordrades för ändamålet sålunda ett ytterligare belopp av (525 400 — 317 700 =) 207 700 kronor enligt 1941 års prisläge. Härtill komme kostnaden för den föreslagna sopförbränningsanläggningen, för vilken några medel icke tidigare beräknats. Sammanlagt erfordrades sålunda ytterligare ett belopp av (207 700 + 35 900 =) 243 600 kronor enligt 1941 års prisläge. På kronan belöpande del härav, 40 %, uppginge till 97 400 kronor eller avrundat 100 000 kronor. För täckande av detta medelsbehov kunde tagas i anspråk den reserv av 358 300 kronor, som kvarstode inom femårsplanens kostnadsram för arméns byggnadsarbeten.

I likhet med försvarets sjukvårdsförvaltning och arméns fortifikationsförvaltning förordar jag, att det nu framlagda reviderade förslaget till omändring av köksbyggnaden vid garnisonssjukhuset i Boden kommer till utförande. Likaledes anser jag mig kunna tillstyrka, att en särskild sopförbränningsanläggning i anslutning till befintlig panncentral anordnas. De sammanlagda merkostnaderna för det nu framlagda förslaget uppgå till 243 600 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941, varav, med tillämpning av tidigare använda principer för fördelning av kostnaderna för garnisonssjukhusets om- och tillbyggnad mellan statsverket och landstinget, ett belopp av 97 400 kronor belöper å statsverket. Då beräkningen av merkostnaderna och den föreslagna fördelningen av kostnaderna icke givit mig anledning till erinran, beräknar jag för gäldande av nu ifrågavarande merkostnad ett belopp av i avrundat tal 100 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Kostnaderna synas, på sätt föreslagits, böra bestridas med anlitan- Före-
draganden. de av den reserv å 358 300 kronor, som kvarstår inom femårsplanens kostnadsram för arméns byggnadsarbeten.

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att i det föregående angivna byggnadsarbeten må komma till utförande med anlitan-
de av det för budgetåret
1946/47 för armén anvisade investeringsanslaget till Vissa
byggnadsarbeten m. m. av 32 000 000 kronor.

2:o.

Förvärv av fastigheten Tåmeå 4¹⁰ i Byske socken.

I skrivelse den 19 december 1944 angående vissa arbeten å Luleå luftvärns-
kårs skjutplats vid Tåme anförde arméns fortifikationsförvaltning bland
annat följande.

Med hänsyn till att skjutplatsen avsåges bli va periodvis utnyttjad under nio månader av året måste skjutplatsunderofficeren, vilken det ålåg att ha närmaste uppsikten över skjutplatsen med därvarande anläggningar samt omhändervärderna vårderna och uppbörden av övningsmateriel, för utövandet av sin tjänst vara stadigvarande bosatt i närheten av skjutplatsen. Då emellertid befintlig bebyggelse inom rimligt avstånd från skjutplatsen icke med säkerhet kunde erbjuda möjligheter till förhyrning av familjebostad för nämnde underofficer, syntes sådan bostad böra anordnas genom kronans försorg. Förvaltningen ansåg sig därför böra föreslå inredande av en inom skjutplatsområdet befintlig bostadsbyggnad till bostad för skjutplatsunderofficeren. Kostnaderna för nämnda inredningsarbeten beräknades till 19 500 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

Framställningen föranledde icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I sin skrivelse den 19 augusti 1946 angående medelsäskanden för budgetåret 1947/48 anförde fortifikationsförvaltningen, bland annat, att frågan om anordnande av bostad för skjutplatsunderofficeren efter ingivandet av skrivelsen den 19 december 1944 kommit i nytt läge. Den byggnad, som avsetts för ändamålet, hade nämligen vid närmare undersökning befunnits vara i så dåligt skick, att en ombyggnad icke syntes böra ifrågakomma. Utredning rörande denna fråga påginge genom ämbetsverkets försorg.

I skrivelse den 13 februari 1947 har *arméns fortifikationsförvaltning* anförts följande.

Kostnaderna för nybyggnad inom skjutplatsområdet av bostad för skjutplatsunderofficeren hade av ämbetsverket beräknats till cirka 40 000 kronor, inklusive kostnader för väg- och planeringsarbeten samt utvändiga ledningsarbeten och administration. Förhyrning av för ändamålet lämplig bostad hade fortfarande visat sig icke vara att påräkna. Däremot hade kronan erbjudits att förvärva ett antal bostadsfastigheter i orten. Nämnda fastigheter hade genom förvaltningens försorg värderats och hade tillika beräkningar utförts i fråga om kostnaderna för iordningställande av desamma. Därvid hade framkommit, att endast en av de erbjudna fastigheterna, nämligen fastigheten Tåmeå 4¹⁰ i Byske socken, ur ekonomisk synpunkt borde ifrågakomma till förvärv. Ägaren till denna fastighet hade med tanke på tillämnad flyttning från orten förklarat sig villig avyttra fastigheten för 9 000 kronor. Mot skäligheten av den sålunda begärda köpeskillingen syntes intet vara att erinra. Genom ämbetsverkets försorg hade förslag utarbetats till erforderlig modernisering och förbättring av byggnaden. Byggnadens nuvarande disposition medförde emellertid, att moderniseringsarbetena måste begränsas till en något lägre standard än den, som regelmässigt tillämpades vid nybyggnader för motsvarande ändamål. Sålunda måste exempelvis värmeledningssystemet utföras efter ett något förenklat program. Dock bedömdes byggnaden genom de föreslagna arbetena bli fullt godtagbar för sitt ändamål. Genom arbetenas förenklade utförande vunnas å andra sidan en avsevärd besparing, vilken i sin tur möjliggjorde en lägre hyressättning än den som skulle blivit nödvändig exempelvis vid nybyggnad. Härtill komme viss besparing i fråga om för närvarande svåranskafflig byggnadsmaterial. Kostnaderna för de sålunda föreslagna arbetena hade av ämbetsverket beräknats till 16 000 kronor. De sammanlagda kostnaderna för ordnande av ifråga-

varande bostad enligt ovannämnda förslag skulle således komma att uppgå till (9 000 + 16 000 =) 25 000 kronor.

Fortifikationsförvaltningen har hemställt, att för ordnande av bostad för ifrågavarande skjutfältsunderofficer måtte anvisas ett anslag av 25 000 kronor.

I likhet med fortifikationsförvaltningen anser jag, att ifrågavarande fastighet bör förvärfvas för beredande av bostad åt skjutfältsunderofficeren vid Tåme skjutplats. Mot den föreslagna köpeskillingen för fastigheten, 9 000 kronor, har jag intet att erinra. Däremot anser jag mig icke i detta sammanhang böra beräkna medel för moderniserings- och förbättringsarbeten å bostadshuset. Kostnaderna för oundgängligen nödvändiga dylika arbeten synas kunna bestridas från det för nästa budgetår anvisade investeringsanslaget till smärre nybyggnads- och förändringsarbeten m. m. eller från medel till istandsättningsarbeten. Med hänsyn härtill beräknar jag för förvärv av förenämnda fastighet, inberäknat lagfarts- m. fl. kostnader, ett belopp av i runt tal 10 000 kronor.

*Före-
draganden.*

Under återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förvärv av fastigheten Tåmeå 4¹⁰ i Byske socken* för budgetåret 1947/48 anvisa ett investeringsanslag av 10 000 kronor.

3:o.

Inlösen av en bostadsbyggnad vid Östgöta flygflottilj.

Av en i propositionen 1946: 121 (s. 91) intagen sammanställning av byggnadsprogrammet för flygvapnet för femårsperioden 1942/47 framgår, att en reserv av 716 000 kronor kvarstår under de för flygvapnet anvisade investeringsanslagen (kvotanslagen) för byggnadsprogrammets genomförande, benämnda Vissa byggnadsarbeten m. m.

I skrivelse den 7 februari 1947 har *flygförvaltningen* anfört i huvudsak följande.

Verkmästaren G. Hinnerson, vilken vore anställd vid Östgöta flygflottilj, hade till flygförvaltningen avgivit anbud å försäljning för ett pris av 17 000 kronor av en honom tillhörig, å kronans mark inom nämnda flygflottiljs område belägen bostadslägenhet, benämnd Ulricedahl, innehållande bostadshus jämte två uthus och en trädgårdsanläggning. Värdering av lägenheten hade verkställts av byggnadsingenjören D. Hodin, Linköping, vilken förklarar, att fastigheten vore i gott skick och motsvarade i värde det begärda priset. Enligt gällande arrendekontrakt utginge tomthyra med 15 kronor per år. Arrendetiden omfattade ett halvt år i sänder och förlängdes på ytterligare ett halvt år, därest kontraktet icke senast sex månader före arrendetidens utgång blivit uppsagt. Det ålåge arrendatorn att sex månader efter arrendekontraktets slut ha bortflyttat byggnaderna från platsen. Att nu uppsäga kontraktet

syntes icke böra komma i fråga. På grund härav och då stort behov föreläge av tjänstebostäder för Östgöta flygflottiljs personal, borde ifrågavarande lägenhet förvärfvas av kronan för den erbjudna köpeskillingen, 17 000 kronor. För täckande av detta medelsbehov kunde tagas i anspråk förevarande reserv av 716 000 kronor, som kvarstode inom femårsplanens kostnadsram för flygvapnets byggnadsarbeten m. m.

*Före-
draganden.*

Den till förvärfv föreslagna bostadslägenheten är belägen inom Östgöta flygflottiljs inhägnade område. Lägenheten bör skäligen inlösas av kronan. Den härför beräknade kostnaden, som icke givit mig anledning till erinran, synes, på sätt flygförvaltningen föreslagit, böra bestridas med anlåtande av den reserv å 716 000 kronor, som kvarstår inom femårsplanens kostnadsram för flygvapnets byggnadsarbeten.

Aberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att för förvärfv av i det föregående angiven bostadslägenhet må tagas i anspråk det för budgetåret 1946/47 för flygvapnet anvisade investeringsanslaget till Vissa byggnadsarbeten m. m. av 28 500 000 kronor.

4:o.

Avlösning av torparrenden m. m. vid Jämtlands flygflottilj.

Genom beslut den 13 november 1925 och den 12 mars 1926 förordnade Kungl. Maj:t, att vissa av domänverket och lantförsvaret disponerade markområden å Frösön skulle överlämnas till flygvapnets vård och förvaltning. Dessa markområden omfattade, bland annat, fastigheterna Glasett 1¹, Kungsgården 1¹, inägor till kronoparkerna Västerhus och Västbyn samt 13 torplägenheter, upplåtna mot arrende till enskilda personer.

I skrivelse den 12 december 1946 har *flygförvaltningen* anført i huvudsak följande.

Chefen för Jämtlands flygflottilj hade i skrivelse den 7 februari 1945 hemställt, att åtgärder måtte vidtagas för inlösen av förenämnda torparrenden. Torpen vore mestadels belägna norr och söder om flottiljens förläggingsområde. Kronan vore skyldig hålla torpen med utfartsvägar, vilka, med något undantag, inmynnade inom flottiljens område. Dessa utfartsvägar medförde avsevärda olägenheter i bevakningshänseende. Flottiljens förläggingsområde med hangarer, verkstad och förråd kunde icke effektivt bevakas utan att beredskapspersonal eller extra personal toges i anspråk. För samtliga utfartsvägars bevakning erfordrades mer vaktmanskaf än vad som normalt disponerades. Effektiv kontroll vore ej möjlig att ordna med tillgängligt vaktmanskaf. En förutsättning för en effektiv bevakning av flottiljens torparrenden inlöstes och stängsel anordnades på visst sätt. Inkomsterna från torpen uppginge årligen till cirka 2 100 kronor, medan underhållskostnaderna för de närmaste åren kunde beräknas komma att uppgå till cirka

188 000 kronor. De sammanlagda kostnaderna för reparation av torpen under åren 1940—1945 hade uppgått till cirka 74 000 kronor. Proportionerna mellan inkomster och utgifter för torpen vore icke rimliga. Genom ett utnyttjande av användbara bostadsbyggnader som bostäder för flottiljens arbetare, gift underbefäl eller underofficerare skulle förhållandet mellan inkomster och utgifter bli betydligt förmånligare för kronan, samtidigt som bostadsbristen vid flottiljen kunde lindras. Avsevärda svårigheter föreläge nämligen att erhålla civil personal, då bostad icke kunde anskaffas å eller vid flottiljen. Med hänsyn till vad sålunda anförts borde samtliga torparrenden inlösas. Kostnaderna för expropriation skulle icke på långt när komma att uppgå till det belopp, som under de närmaste åren måste beräknas för att iordningställa byggnaderna enligt arrendelagens föreskrifter. Vid en expropriation borde all odlad jord läggas under en arrendator och åtgärder vidtagas för ett rationellt utnyttjande av all åkerjord. Härigenom skulle ett lönande jordbruk kunna skapas samtidigt som jorden kunde tillvaratagas betydligt bättre än nu vore fallet. Av byggnader borde de bästa bibehållas till tjänstebostäder.

Chefen för flygstaben hade i yttrande den 18 april 1945 tillstyrkt flottiljchefens förslag.

Den 18 september 1945 hade ett sammanträde hållits mellan flygförvaltningen och berörda torpare, varvid enighet vunnits om lämpligheten att söka få till stånd en opartisk utredning rörande de ersättningar, som skäligen borde ifrågakomma vid inlösen av ifrågavarande torplägenheter, vilken utredning borde anförtros åt en av länsstyrelsen i Jämtlands län tillsatt nämnd. Sedan länsstyrelsen på framställning av flygförvaltningen tillsatt en dylik nämnd, bestående av f. d. landssekreteraren E. Montell, Östersund, hemmansägaren A. Palmqvist, Ope, och ingenjören S. Fredriksson, Östersund, hade nämnden den 28 november 1945 till flygförvaltningen inkommit med förslag rörande ifrågavarande ersättningar. Nämnden hade för de 13 torplägenheter, varom fråga vore, beräknat ett sammanlagt ersättningsbelopp av 92 925 kronor.

I skrivelse den 23 januari 1946 hade flottiljchefen meddelat, att arrendatorerna till fem torplägenheter godkänt nämndens förslag men att övriga arrendatorer ansett de av nämnden föreslagna ersättningsbeloppen för låga. Lämpligaste lösningen vore likväl, att samtliga arrenden inlöstes och att härefter fastställdes vilka byggnader, som med hänsyn till behov och ekonomiska synpunkter borde kvarstå.

I syfte att utreda frågan, hur jorden efter avlösningen borde användas, hade flygförvaltningen den 4 juli 1946 uppdragit åt sekreteraren i Jämtlands läns hushållningssällskap, agronomen N. Agerberg och egnahemsdirektören O. Ericsson, Östersund, att verkställa utredning och avgiva förslag rörande dispositionen av ifrågavarande torp.

Utredningsmännen hade den 4 november 1946 avgivit sitt förslag, vilket innebure i huvudsak följande.

1. Åtgärder borde vidtagas för avlösande av nuvarande arrenden å torplägenheterna på flottiljens område.

2. Fastigheten Glasett 1¹ jämte vissa andra områden borde utbudas till arrende från och med den 14 mars 1947.

3. Dränering enligt av Jämtlands läns hushållningssällskap upprättad plan borde verkställas å fastigheten Kungsgården och å Västbyområdet.

4. Förhandlingar borde upptagas med Jämtlands läns hushållningssäll-

skap angående arrende av Kungsgården och vissa delar av Västbyn jämte intilliggande torplägenheter för anläggande av hästbeten.

5. Därest överenskommelse enligt punkt 4 kunde träffas, borde åtgärder vidtagas för erforderlig avröjning samt uppsättande av stängsel omkring betesområdena.

Flygförvaltningen hade härefter uppdragit åt flottiljchefen att med Jämtlands läns hushållningssällskap upptaga förhandlingar i syfte att åvägbringa ett arrendeavtal från och med den 1 juli 1948. För att ett sådant avtal skulle kunna genomföras, vore det emellertid nödvändigt, att berörda torparrenden avlöstes före den 1 juli 1948. Härför beräknades ett belopp av 100 000 kronor vara till fyllest. Ett förverkligande av det av utredningsmännen föreslagna programmet förutsatte emellertid även vissa andra åtgärder, nämligen röjning av skog, dränering samt beteshägnad, kostnadsberäknade till 1 000 kronor, 23 000 kronor respektive 5 500 kronor. Härutöver erfordrades för oförutsedda utgifter och administration ett belopp av 5 500 kronor. Det sammanlagda medelsbehovet uppginge sålunda till $(100\ 000 + 1\ 000 + 23\ 000 + 5\ 500 + 5\ 500 =)$ 135 000 kronor.

Under åberopande av det anförda har flygförvaltningen hemställt, att för avlösning av torparrenden samt för skogsröjning m. m. vid Jämtlands flygflottilj måtte anvisas ett anslag av 135 000 kronor.

Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har i utlåtande den 20 december 1946 anfört följande.

Stora delar av nu ifrågavarande områden vid Jämtlands flygflottilj kunde för närvarande icke anses rationellt utnyttjade. Även om goda naturliga förutsättningar föreläge för anläggande och drivande av ett större jordbruk på området, vilket skulle kunna bli en tillgång för länet såsom mönsterjordbruk, syntes engångskostnaderna för jordbrukets iståndsättande under nuvarande förhållanden bli så stora, att tveksamhet måste råda beträffande företagets ekonomiska bärighet. Då mycket goda förutsättningar emellertid även föreläge för utnyttjande av vissa delar av området för hästbete, ville förvaltningsutskottet helt biträda utredningsmännens förslag i fråga om markområdenas disposition. Utskottet vore även villigt att, därest överenskommelse om skäliga villkor kunde träffas, för hushållningssällskapets räkning arrendera det till bete föreslagna området. Frågan om avlösning av torparrendena syntes ha stor betydelse av militära skäl. Även ur jordbruksekonomisk synpunkt syntes emellertid en dylik åtgärd vara välbetänkt, då inkomsterna av de nuvarande arrendeupplåtelseerna icke ens motsvarade kostnaderna för byggnader m. m. På grund av vad sålunda anförts finge förvaltningsutskottet tillstyrka bifall till flygförvaltningens föreliggande framställning.

Jämväl *lantbruksstyrelsen* har i utlåtande den 27 december 1946 tillstyrkt bifall till berörda framställning.

*Före-
draganden.*

Det av flygförvaltningen framlagda, av vederbörande hushållningssällskap och av lantbruksstyrelsen förordade programmet för utnyttjande av vissa Jämtlands flygflottilj tillhöriga, för militärt ändamål icke erforderliga markområden anser jag mig böra tillstyrka. De av flygförvaltningen beräknade

kostnaderna för avlösning av torparrenden, skogsröjning, dränering och beshägnad ha icke givit mig anledning till erinran.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Avlösning av torparrenden m. m. vid Jämtlands flygflottilj* för budgetåret 1947/48 anvisa ett investeringsanslag av 135 000 kronor.

5:o.

Ny högvattenreservoar m. m. vid Jämtlands flygflottilj.

I skrivelse den 20 augusti 1946 angående flygvapnets medelsbehov för budgetåret 1947/48 åskade *flygförvaltningen* medel för bland annat ny högvattenreservoar m. m. vid Jämtlands flygflottiljs etablissemang å Frösön samt anförde i anslutning härtill följande.

Flottiljen hade för närvarande en högreservoar på 100 m³. Denna hade visat sig vara för liten för flottiljens behov samt dessutom av så dålig beskaffenhet, att den tarvade ständiga tätningar och reparationer. Vid de tider på dygnet, då vattenförbrukningen vore störst, hade flottiljen på grund av reservoarens otillräckliga rymd icke tillräcklig reserv av vatten. Flottiljens stora vattenförbrukning berodde till stor del på reservoarens samt rörnätets otäthet. Stora mängder vatten läckte bort denna väg. En ny reservoar borde givas en storlek av 250 m³. Kostnaderna för en ny reservoar samt reparation av rörnätet beräknades till 45 000 kronor.

I skrivelse den 7 februari 1947 har *flygförvaltningen* anført i huvudsak följande.

Den onormalt stora vattenförbrukningen vid Jämtlands flygflottilj hade föranlett *flygförvaltningen* att låta verkställa en allmän undersökning av vatten- och avloppsförhållandena vid flottiljen, vilken vore förlagd till Frösö läger, som före 1925 års försvarsordning disponerats av Jämtlands fältjägarregemente. Undersökningen hade företagits med biträde av civilingenjören E. Nordenstahl och verkmästaren E. Karlsson, båda anställda vid Stockholms vattenledningsverk. Av undersökningen framginge, att vissa delar av rörnätet vore av äldre datum, medan huvuddelen anlagts omkring år 1928. Sedermera hade viss utökning av rörnätet förekommit i samband med etablissemangets utbyggnad enligt 1942 års försvarsbeslut. Vattnet intoges från Västbyviken till ett vattenverk, varifrån det genom en huvudledning fördes till flottiljområdets västra del, där nätet grenade sig till de olika tappställena. Längst österut på nätet högsta punkt vore högvattenreservoaren belägen. Avloppsledningarna samlades från byggnader m. m. till en huvudledning, som utmynnade i Kungsgårdsviken. Högvattenreservoaren hade uppförts år 1929. Vid besiktning av densamma i början av januari månad 1947 hade konstaterats sprickor i botten, varigenom en vattenmängd av cirka 30 kubikmeter per dygn läckte bort. Betongen vore icke av sådan beskaffenhet, att lagning kunde bliva effektiv. Vid hastig lömning av reservoaren hade det

befunnits att vatten, som kunde befaras vara infekterat, från omgivande marklager flödade in i reservoaren. De äldre vattenledningarna låge, där deras sträckning sammanföle med avloppsledningarna, rakt över desamma. Vid reparation av avloppsledningarna, vilka i viss utsträckning vore uttjänta och i behov av förnyelse, måste sålunda jämväl vattenledningarna avlägsnas. Om brott uppstode å avloppsledning, infekterades kringliggande jordmassor och fara för infektion av vattenledningsvattnet uppkomme. Till följd av ofta upprepade stopp i avloppsledningarna hade behovet av ökade rensningsmöjligheter framvingat ett flertal nya nedstigningsbrunnar. Vid utförande av dessa hade vattenledningarna icke flyttats utan kommit att oskyddade gå genom brunnarna. Vid avloppsledningens utlopp i Kungsgårdsviken hade utlagts en 60 meter lång ståltub. Av isen hade emellertid denna tub brutits loss och sedermera spolats bort. Genom vågbildningen slammades mynningen igen av sand och grus, med påföljd att stopp uppstode i ledningen. På grund av etablissementets successiva utbyggnad hade slutligen vissa delar av rörnätet kommit att få en mindre ändamålsenlig utformning. Undersökningen hade således givit vid handen, att rörnätet vid Jämtlands flygflottilj i vissa delar vore uttjänt och att risk för allvarliga hygieniska olägenheter härigenom uppstått.

Försvarets sjukvårdsförvaltning, som på begäran av flygförvaltningen yttrat sig i ärendet, hade med skrivelse den 3 februari 1947 överlämnat en av chefen för sjukvårdsförvaltningens hygien- och epidemisektion, förste byråläkaren professor G. Rundberg avgiven rapport, av vilken framginge, bland annat, att vattnet vid flottiljen visserligen fortfarande, trots förefintliga tekniska brister, finge anses vara av tillfredsställande beskaffenhet, men att situationen måste betecknas såsom osäker, varför snara åtgärder i syfte att för framtiden säkerställa flottiljens vatten- och avloppsfråga måste förordas.

Enligt flygförvaltningens förmenande måste vissa åtgärder med det snaraste vidtagas för att minska de tidigare angivna hygieniska vådorna. Sålunda borde ny högreservoar anordnas, vatten- och avloppsledningarna i viss utsträckning ny- eller omläggas samt en ny utloppstrumma anläggas vid huvudavloppsledningens mynning i Kungsgårdsviken. De totala kostnaderna härför uppginge till 154 000 kronor, varav 30 000 kronor för den nya högreservoaren, 70 000 kronor för omläggning av vatten- och avloppsledningen, 20 000 kronor för nyanläggning av vattenledningar, 25 000 kronor för den nya utloppstrumman samt 9 000 kronor för administration m. m.

Flygförvaltningen har hemställt, att för utförande av de föreslagna arbetena vid Jämtlands flygflottilj måtte anvisas ett investeringsanslag av 154 000 kronor.

*Före-
draganden.*

Ur hygienisk synpunkt synes det vara av vikt, att de av flygförvaltningen angivna arbetena utföras. Enligt det av ämbetsverket senast framlagda förslaget erfordras för ändamålet ett belopp av 154 000 kronor. Vissa av dessa kostnader synas emellertid närmast avse underhållsarbeten och böra följaktligen bestridas av medel, som stå till ämbetsverkets förfogande för sådant ändamål. Återstoden av kostnaderna, beräknad till 90 000 kronor, synes, i likhet med i det föregående omförmälda kostnader för inlösen av en

bostadsbyggnad vid Östgöta flygflottilj, böra bestridas med anlitage av den reserv å 716 000 kronor, som kvarstår inom femårsplanens kostnadsram för flygvapnets byggnadsarbeten.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att i det föregående angivna byggnadsarbeten må komma till utförande med anlitage av det för budgetåret 1946/47 för flygvapnet anvisade investeringsanslaget till Vissa byggnadsarbeten m. m. av 28 500 000 kronor.

Med bifall till vad föredraganden sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, under punkterna 1:o—5:o hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Stig Roswall.
